

УДК 37.013 +373 (477) +377

Гич Галина Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри теорії й
методики мовно-літературної та
художньо-естетичної освіти
Миколаївського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Миколаїв
E-mail: galina.gych1@gmail.com

УЧНІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК НОСІЇ «НОВОЇ ГРАМОТНОСТІ» І СУБ'ЄКТИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Статтю присвячено феномену «нової грамотності», який суттєво визначає зміни у шкільній освіті ХХІ століття. Розглянуто окремі психофізіологічні особливості поведінки учнів як носіїв такої грамотності та суб'єктів освітнього процесу. Теоретичні поняття проаналізовано з метою визначення можливих дій учителя в умовах побудови Нової української школи. Запропоновано конкретні методики, прийоми й технології навчання, які можуть використовувати вчителі для розробки стратегії й тактики компетентнісно-діяльнісного уроку.

Ключові слова: «нова грамотність», учні «нової грамотності», «нове читання», методики, прийоми і технології навчання, компетентнісно-діяльнісний урок.

Загадка успіху чи невдачі в тому, щоб знати,
яких пріоритетів дотримувати, а які відкинути чи
замінити, коли змінюються часи.

Джаред Даймонд, американський фізіолог

Вступ. Концептуальні засади реформування середньої освіти визначають дев'ять складових Нової української школи [3, с. 7], які окреслюватимуть

найближчими роками основні наукові орієнтири її розбудови. Перша складова – «новий зміст, орієнтований на формування ключових компетентностей для життя» – однозначно потребує оновлених підходів до побудови освітнього процесу. Грамотність завжди була одним із основних теоретичних понять, які визначають сутність освіти. Останніми роками науковці говорять про виникнення «нової грамотності» (мультимодальної грамотності, мультиграмотності, постграмотності), яка впливає на зміст і форму освітніх процесів. Іншим важливим поняттям Концепції є «орієнтація на неповторність особистості й індивідуальний підхід до задоволення потреб кожного(ї) учня(ениці)» [3]. Ця вимога спонукає педагогів до отримання принципово нових теоретичних знань про особливості поведінки учнів ХХІ століття як суб'єктів освітнього процесу.

Теоретичне дослідження названої проблеми дає підстави говорити про значущість цього феномену для визначення стратегії й тактики освітнього процесу, з одного боку, а з іншого – недостатню розробленість цієї теми в українській педагогіці.

Основний виклад матеріалу. Отже, мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні феномену «нової грамотності» як одного з компонентів освіти ХХІ століття і з'ясуванні впливу цього поняття на поведінку учнів.

Сформульована мета передбачає вирішення таких завдань:

- описати феномен «нової грамотності» (постграмотності), який в умовах реформування української школи є одним із найбільш важливих теоретичних понять;
- висвітлити основні психофізіологічні особливості поведінки учнів як носіїв «нової грамотності»;
- визначити можливі стратегічні й тактичні дії вчителів Нової української школи.

Науковці говорять про складність визначення цього поняття й зазначають, що воно «має бути поділений на дві основні категорії: «базову інструментальну грамотність» і «базові спеціальні сучасні знання та уміння»» [5, с. 17].

Поняття «нова грамотність», ґрунтовно пояснене у статті [2], дає підстави говорити про те, що її носіями є сучасні учні, яким притаманні зовсім інші процеси сприйняття та розуміння інформації, ніж у попередніх поколінь. Серйозне пояснення феномену й відповідні рекомендації надано у висновках міжнародної доповіді про тенденції трансформації шкільної освіти [5].

Із нашої точки зору, найбільш суттєві характеристики дітей ХХІ століття наведено в дослідженнях Давида Фельдштейна [6]. Серед українських колег виокремимо роботу Лідії Коростіль [4], яка дає практичні поради вчителям щодо роботи з дітьми нової генерації.

Один із висновків Д. Фельдштейна – сучасні діти не читають і не розуміють прочитане. Цю тезу підтримує більшість учителів-практиків. Оскільки науковці розглядають читання як найскладніший вид розумової діяльності, зосередимо увагу на характеристиці поняття «нове читання». Цивілізований світ визнав той факт, що в епоху панування комп'ютерних технологій змінюється сутність дієслова «читати». Мова йде про «читання-перегляд» і «читання по діагоналі» (скролінг- та скріммінг-читання). Сформовану з дитинства практику роботи з екраном читачі переносять на традиційні тексти. Очевидно, що «народжені в Інтернеті» діти не можуть сприймати лінійний текст так, як попередні покоління. Кліпове мислення, якому притаманна фрагментарність, швидкість, перестрибування з однієї картини на іншу, змінює читання сучасних учнів [1]. Учителю бажано уникати довгих текстів або «різати» такі тексти на частини, оскільки учні надають перевагу чітко структурованій інформації.

З'ясовано, що близько 40–60% дітей мають порушення мовленнєвого розвитку [6]. Для того, щоб учні «заговорили», учитель може скористатися технологією «сторітеллінг»: учень має спочатку придумати (образне мислення), а потім розповісти історію (мовленнєва компетентність).

Серед інших характеристик дітей є зниження рівня когнітивного розвитку й рівня розвитку сюжетно-рольової гри. Перша проблема може бути мінімізована за умови, якщо урок для учнів буде цікавим, і це безумовно

сприятиме розвитку їхньої допитливості та уваги. Рішенням другої проблеми є доречне впровадження ігрових технологій на всіх етапах уроку.

Учням, як правило, притаманна досить специфічна оперативна пам'ять: вони запам'ятовують не саму інформацію, а шлях до неї, тому варто використовувати ейдетіку як методику розвитку образної пам'яті. Це буде корисно ще й тому, що в сучасних дітей не формуються образи під час сприйняття інформації, оскільки вони звикли сприймати інформацію як готову картинку. Короткотривала пам'ять учнів не повинна стати перешкодою навчальному процесу. Її можна і треба розвивати, багато читаючи й пишучи. Для тренування й розвитку пам'яті можна запропонувати використання на уроках «подієвого навчання», адже емоційне переживання учнем певної події сприятиме встановленню міжпівкульних зв'язків. Учитель може складати «сорбонки», які допоможуть учневі запам'ятати конкретну інформацію. Ці картки можуть бути паперовими прямокутниками з питанням і відповіддю з різних боків або інтерактивними.

Сучасні діти прагнуть робити одночасно кілька справ (писати повідомлення, слухати музику, грати в комп'ютерну гру і вчити уроки). При цьому їх називають «поколінням неухажних», оскільки внаслідок гіперактивності дітям важко бути зосередженими. Багатозадачність учнів спонукає вчителя до проведення уроків «міжпредметного занурення» та розробки завдань різного рівня складності. Бажано, щоб учитель визначав час, протягом якого учень має виконати завдання: діти цінують свій вільний час і прагнуть планувати свою роботу.

Гіперактивна робота мозку більшості учнів стимулює вчителя до швидкого темпу викладання навчальної інформації. Діти з кліповою свідомістю погано реагують на статичну інформацію, подану досить повільно, а рішення щодо необхідності навчальної інформації приймають за 8 секунд (попередні покоління витрачали на це 14).

Сучасні учні – індивідуалісти, тому для напрацювання групових норм поведінки можна використовувати сінгапурську методику, яка має багато різновидів, і кожен учитель може вибрати власний формат уроку.

Ще однією складною психофізіологічною характеристикою є відсутність потреби в живому спілкуванні та схильність до аутизації. Педагог може побудувати урок так, щоб учні самостійно працювали з власними гаджетами. У світовій практиці поширеною є технологія «принеси свій пристрій на урок» («все своє ношу з собою», BYOD).

Непосидючість і нетерплячість учнів також є проблемою, тому вчителю необхідно створювати такі ситуації, коли діти можуть рухатися під час виконання завдань. До того ж, вони вимагають якнайшвидшої оцінки своєї роботи. Це спонукає вчителя до розробки таких завдань, коли оцінка (формальна або неформальна) може бути поставлена досить швидко. Ефективним є впровадження тестів, виконавши які, учень одразу може побачити результати своєї роботи.

Оскільки світосприйняття сучасних здобувачів освіти формується переважно в Усемережжі, бажано на уроках використовувати образи, взяті з відомих відеоігор, анімаційних фільмів, меми із соціальних мереж. Ці діти вимагають розмовляти з ними зрозумілою для них мовою.

Окремо наголосимо на необхідності широкого використання системи заохочення та створення на уроках позитивної емоційної ситуації, адже діти цінують гумор.

Науковці стверджують, що сучасні учні готові вчитися лише тоді, коли вони розуміють, як саме будуть використовувати набуті знання, уміння та навички. Урок повинен бути практико орієнтованим, що є однією із вимог Нової української школи, та побудованим за формулою навчання дітей покоління Z: вчитися треба швидко, весело й цікаво.

Концепція НУШ спрямовує вчителя на проведення компетентнісно-діяльнісного уроку: 80 % часу учні працюють самостійно, 20 % дається на

організацію цієї роботи; при цьому важливо синхронізувати подачу вербальної та візуальної інформації.

Теоретичні дослідження і практичні спостереження педагогів говорять про несприйняття сучасними дітьми школи, тому все більшого поширення набуває технологія «змішаного навчання», найбільш популярним варіантом якої є «перевернутий клас або урок».

Сьогодні, коли світ неухильно рухається від логоцентричної до іконоцентричної культури, треба визнати владу картинки над владою слова і перебудувати освітній процес. Особливих змін потребують підручники. Одним із сучасних форматів підручника для «нових дітей» є підхід «одна тема – одна розгортка», коли всю навчальну інформацію подано так, щоб очі учні реагували на неї як на «цілісну картинку», а не як на лінійний текст певного обсягу.

Також учитель може застосувати технологію «бриколаж» – використання на уроці будь-якого предмета, який не нагадує учневі підручник, але дозволяє педагогу «витягти» і подати відповідним чином навчальну інформацію.

Учитель XXI століття повинен враховувати названі вище особливості поведінки учнів, оскільки інших ми не маємо, тому будемо вчитися учити дітей, які своєю поведінкою закладають фундамент нової школи, куди вони приходитимуть із задоволенням і будуть навчатися для подальшого життя.

Висновки. Отже, можна говорити про визначення принципово нових наукових, методичних та організаційних підходів до навчання учнів Нового століття, що зумовлено формуванням «нової грамотності», з одного боку, та особливостями поведінки дітей – з іншого.

Подальшу розробку визначеної теми вбачаємо в науковому обґрунтуванні та методичному відборі різноманітних методик, технологій, прийомів і засобів навчання, які є адекватними поняттю «нова грамотність» та особливостям процесів сприйняття і розуміння інформації учнями XXI століття.

Серед інструментів учителя XXI століття назвемо «тексти «нової природи»», які можуть стати серйозною допомогою вчителю, оскільки саме

таке подання навчальної інформації відповідає особливостям психофізіології учнів ХХІ століття.

Список літератури:

1. Гич Г. М. «Кліпове мислення» дітей та підлітків як феномен сучасного навчального процесу // Вересень. 2014. - № 3 - 4. С. 14 – 19; «Кліпове мислення» молоді: ворог чи друг навчання? // Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили: Науково-метод. видан. – Вип. 257. – Т. 269. Педагогіка / Чорноморський державний університет ім. П. Могили. – Миколаїв, 2016. – С. 38 - 42.
2. Колесникова И. А. Новая грамотность и новая неграмотность двадцать первого столетия // Непрерывное образование: ХХІ век. Выпуск 2. – 2013. – С. ??? DOI: [10.15393/j5.art.2013.2091](https://doi.org/10.15393/j5.art.2013.2091)
3. Концепція Нової української школи: Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство науки і освіти України. – К.: 2016. – 34 с.
4. Коростіль Л. А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії // Народна освіта. Електронне наукове видання / https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229
5. Универсальные компетентности и новая грамотность: чему учить сегодня для успеха завтра. Предварительные выводы международного доклада о тенденциях трансформации школьного образования / И. Д. Фрумин, М. С. Добрякова, К. А. Баранников, И. М. Реморенко; Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Институт образования. — М.: НИУ ВШЭ, 2018. — 28 с. — (Современная аналитика образования. № 2 (19)).
6. Фельдштейн Д. И. Изменяющийся ребенок в изменяющемся мире: Психолого-педагогические проблемы Новой школы // Национальный психологический журнал. – 2010. – № 2 (4). – С. 6 – 11.

Гич Галина Николаевна.

Ученики Новой украинской школы как носители «новой грамотности» и субъекты учебного процесса.

Статья посвящена феномену «новой грамотности», который существенно определяет изменения школьного образования ХХІ века. Рассмотрены отдельные психофизиологические особенности поведения учеников как

носителей такой грамотности и субъектов учебного процесса. Теоретические понятия проанализированы с целью определения возможных действий учителя в условиях построения Новой украинской школы. Предложены конкретные методики, приёмы и технологии обучения, которые могут быть использованы учителями при разработке стратегии и тактики компетентностно-деятельностного урока.

Ключевые слова: «новая грамотность», ученики «новой грамотности», «новое чтение», методики, приёмы и технологии обучения, компетентностно-деятельностный урок.